

ЦИФРОВІ ГРОШІ В УКРАЇНІ – CBDC?

DIGITAL MONEY IN UKRAINE – CBDC?

Грицай С.О., к. ю. н.,

доцент кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін

Інститут права та суспільних відносин

Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»

Природа грошей міняється, і центральні банки по усьому світу обговорюють, чи потрібне їм мінятися разом з ними. По мірі того, як електронні платежі ростуть, а частки криптовалюти, такі як біткоїн, прагнуть набрати обороти, уряди вивчають питання про те, чи випускати цифрові версії своїх національних валют, які можна було б використовувати в якості універсальної форми оплати так, як фізичні готівка сьогодні. Ці розмови набули актуальності, коли Facebook Inc. оголосила про плани по запуску криптовалюти за назвою Libra, викликавши стурбованість тим, що одна із самих потужних технологічних фірм у світі може стати ще більш потужною, управляючи власними цифровими грошима [7]. У статті проводиться дослідження поняття, яке з'явилося завдяки стрімкому розвитку новітніх фінансових технологій – цифрова валюта центральних банків (анг. central bank digital currency – CBDC). Це цифрова форма грошей центрального банку, яка широко доступна для широкої громадськості. «Гроші центрального банку» відносяться до фіатних грошей, які є зобов'язанням центрального банку. Цифрова валюта Центрального банку (CBDC), або національна цифрова валюта, є просто цифровою формою фіатної валюти країни. Замість того, щоб друкувати паперові купюри і карбувати монети, центральний банк випускає електронні токени, вартість яких підкріплена повною вірою і кредитом уряду. Верховна Рада України 30.06.2021 року прийняла Закон України № 1591-IX «Про платіжні послуги» (надалі – Закон 1591) [5], де вперше введено на рівні закону нову правову дефініцію в загальне правове поле України, – «цифрові гроші». Мета статті, провести дослідження поняття – цифрова валюта центральних банків, проаналізувавши існуючу нормативну базу України, за напрямком, – цифрові гроші, та за результатами, вирішити питання, щодо приналежності її до CBDC. З проведеного дослідження можна констатувати що введення з 01.08.2022 року нового Закону України «Про платіжні послуги» та відповідних змін в Закон України «Про Національний Банк України», обумовить появу у національному правовому полі цифрових грошей Національного банку України, які будуть відповідати по характеристикам, що закладені у цих законах, загальноновизнаному у світі поняттю *CBDC*.

Ключові слова: цифрова валюта центральних банків, ЦВЦБ, криптовалюта, біткоїн, стейблкоїн, цифрова валюта, віртуальна валюта, електронні гроші, цифрова гривна.

The nature of money is changing and central banks around the world are debating whether they need to change with it. As electronic payments grow and cryptocurrency pieces such as bitcoin seek to gain traction, governments are exploring whether to issue digital versions of their national currencies that could be used as a universal form of payment in the same way as physical cash. today. These conversations gained urgency when Facebook Inc. announced plans to launch a cryptocurrency called libra, raising concerns that one of the most powerful technology firms in the world could become even more powerful by managing its own digital money [7]. This article investigates a concept that has emerged from the rapid development of the latest financial technology – central bank digital currency (CBDC). It is a digital form of central bank money that is widely available to the general public. “Central bank money” refers to fiat money, which is a liability of the central bank. The central bank’s digital currency (CBDC), or national digital currency, is simply a digital form of the country’s fiat currency. Instead of printing paper bills and minting coins, the central bank issues electronic tokens, the cost of which is backed up by full faith and credit to the government. On 30.06.2021, the Parliament of Ukraine adopted the Law of Ukraine No. 1591-IX “On Payment Services” (hereinafter referred to as the Law 1591) [5], where a new legal definition into the general legal field of Ukraine was introduced for the first time at the level of the law – “digital money”. The purpose of the article is to study the concept of central bank digital currency, having analyzed the existing regulatory framework of Ukraine, in the direction of – digital money, and according to the results, to solve the question of its affiliation to CBDC. According to the research, the introduction of the new Law of Ukraine “On Payment Services” and respective changes to the Law of Ukraine “On the National Bank of Ukraine” from 01.08.2022, will lead to the appearance of digital money of the National Bank of Ukraine in the national legal field, which will meet the characteristics, inherent in these laws, generally recognized in the world the concept of CBDC.

Key words: central banks digital currency, CBDC, cryptocurrency, bitcoin, stabelcoin, digital currency, virtual currency, electronic money, digital hryvnia.

Вступ. У статті The Wall Street Journal, було зазначено, що природа грошей міняється, і центральні банки по усьому світу обговорюють, чи потрібне їм мінятися разом з ними. По мірі того, як електронні платежі ростуть, а частки криптовалюти, такі як біткоїн, прагнуть набрати обороти, уряди вивчають питання про те, чи випускати цифрові версії своїх національних валют, які можна було б використовувати в якості універсальної форми оплати так, як фізичні готівка сьогодні. Ці розмови набули актуальності, коли Facebook Inc. оголосила про плани по запуску криптовалюти за назвою libra, викликавши стурбованість тим, що одна із самих потужних технологічних фірм у світі може стати ще більш потужною, управляючи власними цифровими грошима [7].

Вихідні передумови. Верховна Рада України 30.06.2021 року прийняла Закон України № 1591-IX «Про платіжні послуги» (надалі – Закон 1591) [5], де вперше введено на рівні закону нову правову дефініцію в загальне правове поле України, – «цифрові гроші».

Мета статті. Провести дослідження поняття – цифрова валюта центральних банків (анг. central bank digital currency – CBDC). Проаналізувати існуючу нормативну

базу України, за напрямком, – цифрові гроші, та за результатами, вирішити питання, щодо приналежності її до CBDC.

Виклад методики. При проведенні дослідження використовувалися: загальнонаукові методи дослідження – дедукція та індукція, синтез та аналіз, наукова абстракція, системний підхід; спеціально – юридичні методи пізнання – формально правовий; правове прогнозування, ретроспективний та порівняльно правовий метод; методологічне обґрунтування сутності, природи та структури термінології, що є об'єктом дослідження.

Результати дослідження.

1. На початку дослідження розберемо актуальні питання, що стосуються визначення (характеристик) цифрових валют центральних банків (анг. central bank digital currency, надалі – CBDC), для їх більшого розуміння. З цієї метою оглянемо думку найавторитетніших експертів у цьому напрямку.

Рада керуючих Федеральною резервною системою США, думка якої беззаперечно вважається високо-експертною та визнається у всьому світі, як тренду-створювану у фінансовій світовій системі, на своєму офіційному

сайті відповіла на актуальні питання, щодо інноваційної технології цифрової валюти центральних банків. У контексті нашого дослідження, ми вибірково наведемо ті що стосуються мети нашої роботи.

Ще одним з відомих та авторитетних, у даному напрямку роботи, є Атлантична рада та Белферський центр науки та міжнародних відносин Гарвардської школи Кеннеді, які приймають участь у Програмі глобального бізнесу та економіки. Результати даної програми дають також відповіді на актуальні питання щодо визначення фінансово – правової природи CBDC.

Що таке CBDC? Це цифрова форма грошей центрального банку, яка широко доступна для широкої громадськості. «Гроші центрального банку» відносяться до фіатних грошей, які є зобов'язанням центрального банку. У Сполучених Штатах у цей час існує два типи грошей центрального банку: фізична валюта, випущена Федеральною резервною системою, і цифрові рахунки, що зберігаються в комерційних банках Федеральної резервної системи. У той час як американці довгий час тримали гроші переважно в цифровій формі – наприклад, на банківських рахунках, платіжних додатках або через онлайн-транзакції, – CBDC буде відрізнятися від існуючих цифрових грошей, доступних для широкої громадськості, тому що CBDC буде зобов'язанням Федеральної резервної системи, а не комерційного банку [8].

Цифрова валюта Центрального банку (CBDC), або національна цифрова валюта, є просто цифровою формою фіатної валюти країни. Замість того, щоб друкувати паперові купюри і карбувати монети, центральний банк випускає електронні токени, вартість яких підкріплена повною вірою і кредитом уряду. Правда, депозити, що зберігаються в комерційних банках сьогодні, вже є цифровими і можуть переміщатися в електронному вигляді за допомогою кредитних і дебетових карток і мобільних платіжних додатків. Однак ця форма цифрових грошей є відповідальністю приватних банків, які повинні підтримувати резерви і депозити. CBDC є відповідальністю уряду (як і готівка сьогодні), а це означає, що центральний банк повинен буде підтримати їх [9].

Чим CBDC відрізняється від біткоїну? Цифрові валюти також можуть бути випущені приватними установами. Вони можуть бути централізованими, тобто видаватися і регулюватися одним органом влади (але не урядом), наприклад, Libra Facebook. Або вони можуть бути децентралізованими, як біткоїн. Сьогодні близько 3000 цифрових валют приватного випуску мають загальну ринкову вартість понад 250 мільярдів доларів. З них біткоїн (170 мільярдів доларів ринкової капіталізації), ethereum (20 мільярдів доларів) і Ripple (13 мільярдів доларів) є трьома найбільшими. Децентралізовані цифрові валюти, такі як біткоїн, часто називають криптовалютами через базову технологію. Вони, як правило, використовують розподілені реєстри, а це означає, що за відсутності центрального органу багато пристроїв ведуть незалежні записи транзакційної діяльності та використовують консенсусні моделі, щоб вирішити, яка копія правильна. Криптовалюти також використовують ряд алгоритмів і криптографічних методів, щоб гарантувати, що вони безпечні [9].

Чи замінить CBDC готівкову або паперову валюту? Федеральна резервна система прихильна забезпеченню постійної безпеки й доступності готівки й розглядає CBDC у якості засобу для розширення безпечних варіантів оплати, а не для їхнього скорочення або заміни [8].

Чому Федеральна резервна система розглядає CBDC зараз? Федеральна резервна система відповідає за сприяння грошово-кредитної й фінансової стабільності, а також безпеки й ефективності платіжної системи й вивчає, як CBDC може поліпшити й без того безпечну й ефективну внутрішню платіжну систему США. З технологічними досягненнями, що відкриває хвиля нових фінансових про-

дуктів і послуг приватного сектору, включаючи цифрові гаманці, мобільні платіжні додатки й нові цифрові активи, такі як криптовалюти й стейблкоїни, Федеральна резервна система й інші центральні банки по усьому світу вивчають потенційні переваги й ризики випуску CBDC [8].

Якими принципами буде керуватися Федеральна резервна система при розгляді CBDC? Будь-який CBDC США повинен, серед іншого: забезпечити вигоди для домашніх господарств, підприємств і економіки в цілому, які перевищують будь-які витрати й ризики; приносити такі вигоди більш ефективно, ніж альтернативні методи; доповнювати, а не заміняти існуючі форми грошей і методи надання фінансових послуг; захищати конфіденційність споживачів; захист від злочинної діяльності; і користуватися широкою підтримкою з боку основних зацікавлених сторін.

Які потенційні переваги CBDC? CBDC потенційно може запропонувати ряд переваг. Наприклад, він міг би надати домашнім господарствам і підприємствам зручну електронну форму грошей центрального банку з безпекою й ліквідністю, які допоможуть; надати підприємствам платформу для створення нових фінансових продуктів і послуг; підтримка більш швидких і дешевих платежів (включаючи транскордонні платежі); і розширення доступу споживачів до фінансової системи.

Які ризики має CBDC? CBDC може представляти певні ризики й піднімати безліч важливих питань політики, включаючи те, як це може вплинути на структуру ринку фінансового сектору, вартість і доступність кредитів, безпека й стабільність фінансової системи й ефективність грошово-кредитної політики [8]. Національні цифрові валюти можуть дати урядам можливість спостерігати за користувачами – добре для відстеження злочинців, але турбота про конфіденційність простих громадян. можуть бути наслідки для фінансової стабільності; наприклад, бізнес-моделі для банків і платіжних платформ повинні бути змінені, якщо люди використовують надані урядом цифрові грошові кошти. Центральні банки повинні будуть значно наростити свої операційні можливості для управління цифровою валютою, від управління резервами та депозитами до захисту конфіденційності користувачів, запобігання цифровій підробці та пом'якшення кібератак та інших операційних ризиків [9].

2. *Яка існує нормативна правова база в Україні, що має спрямованість на схоже визначення – CBDC? Потужний вплив сучасної «цифрової революції» почав поширюватися і на формування, на протязі 2021–2022 років, відповідних норм національного законодавства України, де вводяться нові правові дефініції, які напряму пов'язані з новітніми трендами цифрових фінансових технологій.*

Так 30.06.2021 Верховна Рада України прийняла Закон України № 1591-IX «Про платіжні послуги» (надалі – Закон 1591) [5], де вперше введено на рівні закону нову правову дефініцію в загальне правове поле України, – «цифрові гроші». Такі нововведення торкнулися як Закону 1591, так і через введення змін у супутні до нього нормативно-правові акти України. Закон 1591 вступить у силу з 01.08.2022 року.

Також 17.02.2022 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про віртуальні активи» № 2074-IX (надалі – Закон 2074) [3], який був 15.03.2022 року підписаний Президентом України. Згідно п. 1 Розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Закону 2074, сам закон набере чинності: а) з дня набрання чинності закону України про внесення змін до Податкового кодексу України, щодо особливостей оподаткування операцій з віртуальними активами; б) впровадження Державного реєстру постачальників послуг, пов'язаних з оборотом віртуальних активів, про що додатково зазначено у п. 2 Розділу VI Прикінцеві та перехідні положення, як обмеження в можливості застосування санкцій передбачених стат-

тею 23 Закону 2074. Для виконання приписів п. 1 Розділу VI Закону 2074 та з метою введення його в дію, Верховна Рада України 13.03.2022 року зареєструвала законопроект № 7150 «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій з віртуальними активами» (надалі – Законопроект 7150) [6], [2].

3. Чи можна назвати «цифрові гроші» – CBDC?

3.1. Закон України «Про віртуальні активи» від 17.02.2022 року № 2074 регулює правовідносини, що виникають у зв'язку з оборотом віртуальних активів в Україні, визначає права та обов'язки учасників ринку віртуальних активів, засади державної політики у сфері обороту віртуальних активів. Визначення віртуального активу, дано у п.п. 1 п. 1 ст. 1 Закону 2074, як нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі. Існування та оборотоздатність віртуального активу забезпечується системою забезпечення обороту віртуальних активів. Віртуальний актив може посвідчувати майнові права, зокрема права вимоги на інші об'єкти цивільних прав. Окрему увагу, з точки зору предмету нашого дослідження, притягує пункт 7 статті 4 Закону 2074, який у імперативній формі встановлює, що віртуальні активи не є засобом платежу на території України та не можуть бути предметом обміну на майно (товари), роботи (послуги) [3].

Сутність норм Закон 2074 дає змогу зробити висновок, що він не відносить «віртуальні активи» до засобів платежу та обміну (п. 7 ст. 4 Закону 2074), що по своїй суті, у контексті поняття «цифрові гроші» або «цифрова гривня», він є «форт-постом» між законними засобами платежу в Україні (гривня) та іншими грошовими сурогатами, які мають узагальнене широковідоме найменування «криптовалюта».

3.2. Закон України «Про платіжні послуги» від 30.06.2021 року № 1591-IX, визначає поняття та загальний порядок виконання платіжних операцій в Україні, встановлює виключний перелік платіжних послуг та порядок їх надання, категорії надавачів платіжних послуг та умови авторизації їх діяльності, визначає загальні засади функціонування платіжних систем в Україні, загальні засади випуску та використання в Україні електронних грошей та цифрових грошей Національного банку України, установлює права, обов'язки та відповідальність учасників платіжного ринку України, визначає загальний порядок здійснення нагляду за діяльністю надавачів платіжних послуг, надавачів обмежених платіжних послуг, порядок здійснення оверсайта платіжної інфраструктури.

Таким чином у правовому полі України, а саме у Законі 1591, введена правова дефініція, як цифрові гроші

Національного банку України (далі – цифрові гроші) – електронна форма грошової одиниці України, емітентом якої є Національний банк України (п.п. 96 п. 1 ст. 1 Закону 1591).

Звертаємо увагу, на те що цифрові гроші, у наведеному визначенні, є *формою грошової одиниці України*, і як належить національним грошам, можуть випускатися лише Національним банком України.

Конституція України у статті 99 визначає грошовою одиницею України гривню. Забезпечення стабільності грошової одиниці є основною функцією центрального банку держави – Національного банку України [1]. В Конституції України зазначено не тільки винятковість коштів (гривні), але й визначений конкретний публічно-правовий орган, який і призначений піклуватися про її стан.

З початком введення з 01.08.2022 року в дію Закон 1591, будуть внесені суттєві зміни до Закону України «Про Національний Банк України», зміст яких остаточно і обумовлять приналежність цифрових грошей Національного Банку України, до CBDC як тренду широко відомого фінансово-правового інноваційно-технологічного продукту центральних банків світу [4]:

- стаття 7 «Інші функції», за Національним Банком України буде закріплено виключне право здійснювати емісію *цифрових грошей Національного банку* відповідно до закону та визначає порядок емісії і використання цифрових грошей Національного банку;
- стаття 15. Повноваження Правління Національного банку. Правління Національного банку – приймає рішення: про емісію валюти України, *цифрових грошей Національного банку* та вилучення з обігу банкнот і монет;
- стаття 34. Емісія. – Емісія *цифрових грошей* Національного банку здійснюється виключно в безготівковій формі відповідно до Закону України «Про платіжні послуги».
- стаття 35. Обіг банкнот і монет. – *Цифрові гроші Національного банку* як електронна форма грошової одиниці України є законним платіжним засобом на території України, приймається фізичними і юридичними особами для проведення платіжних операцій та розрахунків виключно у випадках, передбачених законодавством України.

Висновки. З проведеного дослідження можна констатувати що введення з 01.08.2022 року нового Закону України «Про платіжні послуги» та відповідних змін в Закон України «Про Національний Банк України», обумовить появу у національному правовому полі цифрових грошей Національного банку України, які будуть відповідати по характеристикам, що закладені у цих законах таким цифровим грошам, загальновизнаному у світі поняттю CBDC.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Також доступний за URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254k/96-вр#Text> (дата звернення: 22.04.2022).
2. Порівняльна таблиця до проекту Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України, щодо оподаткування операцій з віртуальними активами» від 13.03.2022 р. Також доступний за URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1245233> (дата звернення: 17.04.2022).
3. Про віртуальні активи : Закон України від 17.02.2022 р. № 2074-IX. Також доступний за URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2074-20> (дата звернення: 15.04.2022).
4. Про Національний банк України : Закон України від 20.05.1999 р. № 679-XIV. Також доступний за URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/679-14> (дата звернення: 22.04.2022).
5. Про платіжні послуги : Закон України від 30.06.2021 р. № 1591-IX. Також доступний за URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1591-20> (дата звернення: 22.04.2022).
6. Проект Закону Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій з віртуальними активами від 13.03.2022 р. № 7150. Також доступний за URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39211> (дата звернення: 15.04.2022).
7. Does the U. S. Need a National Digital Currency? *Wall Street Journal*. 24.02.2020. URL: <https://www.wsj.com/articles/does-the-u-s-need-a-national-digital-currency-11582513201> (дата звернення: 23.04.2022).
8. FRS – Frequently Asked Questions. *Board of Governors of the Federal Reserve System*. 15.04.2022. URL: <https://www.federalreserve.gov/cbdc-faqs.htm> (дата звернення: 23.04.2022).
9. Kumar A., Ney J., Lee E. та ін. National Digital Currencies: The Future of Money? *Belfer Center for Science and International Affairs*. 2020. URL: <https://www.belfercenter.org/publication/national-digital-currencies-future-money> (дата звернення: 23.04.2022).